

נוביני קרקובסקיה Nowiny Krakowskie

ארגון יוצאי קרקוב בישראל
Związek Krakowian w Izraelu
Association of Cracowians in Israel

כתיבה, עריכה והבאה לדפוס: לילי הבר
ת.ד. 17209 תל אביב 6117102
cracowassociation@gmail.com
טלפון: 09-9579540, פקס: 054-4436366
http://cracowassociation.blogspot.co.il/

גליון 74, פברואר 2013 שבט תשע"ג

בטאון ארגון יוצאי קרקוב בישראל

70 שנה לחיסול הגטו בקרקוב

המבנה המחודש, צילום: Agencja Gazeta

והמקום ושל האנשים שעבדו בבית המרקחת.

החדר השני הוא "חדר המרשם" שבו הכינו את התרופות, וכאן ישמעו עדויותיהם של אלה ששרדו וכן עדויות של תושבי פודגוז'ה שהוקלטו עוד בשנות התשעים; כאן יוצגו גם מסמכים של אנשים שעד כה היו להם רק שמות ללא פנים.

החדש השלישי הוא חדרו של הרוקח תדאוש פנקביץ, ובו יוצגו האירועים הטרגיים של הגטו, עד לחיסולו. בחדר הרביעי, אשר שימש כמחסן של בית המרקחת, יוצגו מסמכים וביניהם המסמכים המעטים שנותרו אחרי הרוקח פנקביץ - אלבום תמונות, תעודות וכובע - וכן הדרכים שבהם סייע לתושבים היהודים של הגטו. התערוכה מסתיימת בחדר ששימש "חדר מעבדה" ובו יוצג תהליך שחזור הזכרון.

אוצרת המוזיאון, גבי מוניקה דנרק, מציינת כי התערוכה החדשה במוזיאון תפנה אל כל חושינו של המבקר במקום: חוש הראיה על מנת להביט במסמכים, התמונות, המכתבים וקטעי הוידאו; חוש הריח - על מנת להריח את ריח בית המרקחת; חוש השמיעה כדי לשמוע את עדויותיהם של העדים למה שהתרחש במקום לפני 70 שנה.

התערוכה החדשה תשיב למקום מראה של בית מרקחת, כפי שהיה לפני 70 שנה, בימי קיומו של הגטו. לצורך כך הוכן ריהוט מיוחד, ששוחזר על פי תמונות שנשתמרו, וכן יוצגו במקום המכשירים המקוריים; חזית הבניין שופצה ובוצעו שיפוץ תשתית.

החלל הקטן של המקום חולק ל-5 חדרים. החדר הראשון, בשם "מסע" מתחיל בסיפור ההיסטוריה של הבניין

במרץ 2013 ימלאו 70 שנה לחיסול הגטו בפודגוז'ה שבקרקוב, ארוע שהתרחש ב-13 וב-14 במרץ 1943. את אותם מאורעות נוראיים נציין בקרקוב בארועים הבאים:

במוצאי שבת ה-16 במרץ בשעה 19:00 יפתח מחדש המוזיאון שבבית המרקחת "מתחת לנשר" שבכרך גיבורי הגטו, ובו תערוכה חדשה. בית המרקחת היה בבעלותו של הרוקח תדאוש פנקביץ, חסיד אומות העולם, ושימש מקום מפגש ומסתור בימים האפלים. לאחר דברי הברכה יתקיימו במקום קונצרט ותפילות. מהשעה 20:00 אפשר יהיה לסייר בתערוכה החדשה שבמקום ולצפות במופע אור קולי על חזיתו של הבניין שבכרך גיבורי הגטו. באמצעות גרפיקה 18. ממוחשבת תוצג הקהילה היהודית ויוקראו קטעים מתוך ספר זכרונותיו של פנקביץ.

ביום ראשון ה-17 במרץ בשעה 12:00 יצא מצעד הזכרון מכרך גיבורי הגטו ועד לאנדרטה שבמחנה הריכוז פלשוב. לפני המצעד, בשעה 10:00 יערך סיור בשטח שהיה הגטו בעבר וכוורתו: "גם אנחנו חיינו כאן פעם". לאחר המצעד, בשעה 15:00 יתקיים סיור בשטח הגטו וכוורתו: "דרך חלונות בית המרקחת: גטו קרקוב לפי זכרונותיו של תדאוש פנקביץ."

פתיתים

120 חברי הפרלמנט היהודי האירופאי (EJP) קיימו את האסיפה הכללית הראשונה לשנת 2013 בקרקוב, לציון 68 שנה לשחרור מחנה ההשמדה אושוויץ-בירקנאו. המפגש התקיים בבניין עיריית קרקוב ונכחו בו נכבדי העיר, שגריר ישראל בפולין, רבנים ואורחים. העצרת הכללית של EJR דחקה במנהיגי אירופה להלחם בגזענות ובאנטישמיות.

הקרן לרווחה לנפגעי שואה פתחה תוכנית סיוע להחזר כספי בגין נסיעות באמבולנס של מגן דוד. ההחזר מיועד לנרדף נאצים שהכנסותיו החודשיות אינן עולות על 6,000 ש"ח לחודש, שוחרר ללא אישפוז ולא קיבל החזר או השתתפות מגורם אחר.

פסק דין של בית המשפט המחוזי בתל אביב קבע כי ניצולת שואה המקבלת קצבה ממשד האוצר בגין רדיפות הנאצים, וחולה באוסטופורוזיס תקבל אחוזי נכות לפי שיעור הנכות המקסימלי שנגרם לה ולא לפי מספר השברים שנגרמו לה בשל אותה מחלה.

דמי חבר לשנת 2013

השנה החדשה החלה ואנו מקשים להקדים ולשלם את דמי החבר השנתיים.

נא לשלוח המחאה על סך 150 ש"ח לפקודת ארנון יוצאי קרקוב בישראל, ת.ד. 17209 תל אביב

ד"ר ניישילסקי, המציל מלבוב

ב-1 בינואר לפני שנתיים קבלתי דואר אלקטרוני מאשה זרה לי לחלוטין, ליליאנה נלסקה מווינה. בדוא"ל היא מסבירה כי מזה שנים היא מחפשת את צאצאיו של יאן יעקב ספירא והיא לא העזה להאמין שהחיפוש שלה ישא סוף סוף פרי. ואכן, היא מצאה אותי, יוצאת חלציו היחידה של יאן יעקב ספירא, שכן אחותי הצעירה נפטרה לפני מספר שנים.

הניצול יאן יעקב ספירא

ליליאנה המשיכה והסבירה כי אביה המנוח, ד"ר תדאוש ניישילסקי, עזר להציל את אבי המנוח, במהלך שנות המלחמה. ברשותה היה מכתבו של אבי, מאומת על ידי עורך דין ממנצ'סטר, ובו מביע אבי את הכרת תודתו לד"ר ניישילסקי שאומץ ליבו סייע בעדו לעזור ליהודים לשרוד.

אבי נולד בקרקוב בשנת 1902 והיה אדריכל ומהנדס אזרחי. בתקופת פרוץ מלחמת העולם השנייה הוא עבד בשיחזור אזורים בוואוול. לאבי היה משרד ולעיתים קרובות עבד בשיתוף פעולה עם האדריכל אדוארד קרייזלר. בנובמבר 1942 התגוררו הורי בגטו בלבוב. אבי עבד בחברת בניה גרמנית ויחד עמו עבד גם אחיו הצעיר, קרול,

שהיה גם הוא מהנדס. ד"ר תדאוש ניישילסקי, עורך דין במקצועו, היה אחראי על מחלקת התחבורה בחברה זו. הוא שמע שמועות על כך שגטו לבוב עומד להיות מחוסל, ומיד סידר מסמכים מזויפים על מנת לסייע לכמה מהיהודים שעמם עבד בחברת הבניה – אבי ודודי נכללו ביניהם. בהיותו אחראי על כל המכוניות והמשאיות הוא הצליח להבריח את אבי ודודי מחוץ לחצר הבניין, כשהם מוסתרים במשאית עמוסה חומרי בניין. הם נסעו לוורשה, למקום שנחשב בטוח יחסית, וכאן הצליח אבי למצוא עבודה במקצועו כשהוא משתמש בשמו הבדוי – המהנדס יאן סייסק (יאן סייסק הוא סנדקה של ליליאנה).

למרבה הצער התעורר חשדו של השווער בבנין, והוא דיווח על ד"ר ניישילסקי לגסטפו. ביתם של הניישילסקים נבזז, הוא ואשתו נחקרו, ולמחרת בבוקר עזבו הניישילסקים את דירתם ומצאו מקלט אצל חברים שהתגוררו בקצה האחר של העיר. זמן קצר לאחר מכן ברחו השניים להונגריה, ושם נולדה בתם היחידה, ליליאנה. לאחר המלחמה עקרה המשפחה לווינה.

לא עבר זמן רב אחרי הדוא"ל, וליליאנה, שהיא שחקנית קולנוע ותיאטרון בווינה, באה לביקור בישראל, יחד עם מכר שלה הבמאי פיוטר שלשה, אשר תכנן לצלם את פגישתנו. יחד, ליליאנה ואנוכי, פנינו ל"יד ושם", סיפרנו את הסיפור וביקשתי שיכירו בד"ר ניישילסקי כחסיד אומות העולם.

נתבקשתי על ידי "יד ושם" להמציא מסמכים המאמתים את הסיפור, וכך, בחיפוש אחר מסמכים הגעתי לביקור בביתה של אחותי המנוחה בלונדון, בתקווה שאמצא שם מסמכים מאמתים. למזלי, גיסי שמר את כל מסמכי המשפחה וכך למדתי את סיפורם הכואב של הורי בתקופת השואה. בימי חייהם הם לא סיפרו לנו על ההשפלה, האובדן והסבל הנוראי

שעבר עליהם.

הגשתי את כל המסמכים הנדרשים ל"יד ושם", ולאכזבתי הרבה נעניתי כי אי אפשר להעניק למציל חייו של אבי את התואר "חסיד אומות העולם".

אבי שרד את התופת. דודי, רעייתי ובתם הקטנה נספו, יחד עם רבים אחרים מבני משפחתנו. לאחר המלחמה חזר אבי לעבודתו בקרקוב, וב-1946 הורשה לעזוב את פולין בזכות

המציל תדאוש ניישילסקי

עבודות בניה שביצע עבור הרוסים. ב-1947 הגיעו הורי לאנגליה והתיישבו במנצ'סטר, שם עבד אבי, עד מותו בגיל 77, בחברת יעוץ הנדסי אזרחי "טיילור, ויילי וספירא", ונהנה מקריירה פוריה ומשפחה אוהבת. כל זה לא היה יכול לקרות אלמלא הצלתו של אבי על ידי ד"ר ניישילסקי.

בשנת 1983 הגענו, בעלי ואני יחד עם שלושת ילדינו, לארץ, ובנינו את ביתנו במושב שדה יעקב בעמק, כדי להגשים את החלום שלנו.

איך אפשר להביע את הכרת התודה אל אלה אשר העניקו לנו בפעולותיהם את החיים במתנה?

ד"ר אן בנט,
בתו של יאן יעקב ספירא

אות קסת הזהב לאחיות באו

צלילה והדסה באו קבלו את אות קסת הזהב מטעם אגודת הסופרים העברים. מנימוקי הוועדה: "האחיות צלילה והדסה באו נושאות את הלפיד במרוץ השליחים של הנחלת העברית והמורשת של אביהן יוסף באו, שהוא משמש להן תמיד כעמוד האש לפני המחנה. האב יוסף באו, ניצול שואה,

צלילה והדסה באו מקיימות אירועי ספרות בשיתוף אגודת הסופרים העברים, שלא על מנת לקבל פרס. את האהבה ללשון העברית הן עושות בחן ובנועם – והמופעים שלהן לחברי אגודת הסופרים הן בעיניהם שליחות אמיתית. על כך הן ראויות לאות קסת הזהב."

GAZETA ŻYDOWSKA

ROK III
Nr 93
Adres Redakcji i Administracji: Kraków, ul. Dietla 49, Tel. 360-74.
Konto P. K. O. Warszawa Nr. 1057.
Warszawa, Elektoralna 4/1, Tel. 2-78-14. Lwów, Słoneczna 9, Tel. 274-22.

Kraków, piątek d. 7-go sierpnia 1942
Gazeta wychodzi w każdą niedzielę, środę i piątek
30 gr

Str. 5

KRAKÓW

Oficjalna wizyta w warsztatach w „Optimie”

We czwartek odbyła się wizytacja warsztatów w „Optimie” przez wysokich przedstawicieli Sił Zbrojnych i Rządu, zwłaszcza Wydziałów Gospodarczego i Administracji. Goście, których oprowadzał p. Wagner, kierownik centrali dla dostaw rzemieślniczych, zwiedzili poszczególne pracownie i wysłuchali sprawozdań z postępu pracy.

Godziny urzędowe i przyjęć w Gminie Żyd.

W Gminie Żydowskiej ustalono godziny urzędowania w sposób następujący: w dni powszednie (od poniedziałku do piątku) od godz. 8 do 18 i 15 do 18, w soboty od 9 do 12, a w niedziele od 8 do 13. Godziny przyjęć w Prezydium: w sprawach wchodzących w zakres Gminy Żydowskiej codziennie za wyjątkiem soboty i niedzieli od 12 do 13, zaś w sprawach warsztatów i spółnot pracy od 16 do 18.

KRONIKA ZMARŁYCH. W ubiegłym tygodniu zmarli w Krakowie następujące osoby: Landau Gustaw, lat 67, Józefińska 10; Leidner Natan 76, Skawina; Lubelska Majer Jehuda, 6 mies., Józefińska 33; Barber Debora 51, Józefińska 17; Fischer Salomon Chaim 53, Krakusa 20; Glass Ryfka Lea 84, Dom Starców Żyd.; Gassner Mindel 87, Dom Starców Żyd.; Wolf Józef 19, Dwory Wielkie; Rittermann Sara 72, Józefińska 22; Gdański Mendel 22, Wieliczka; Wajsmann Cazel 58, Wiśnicz; Fogel Abraham 46, Wieliczka; Błoński Chaim 27, Wiśnicz; Leuchter Leib 26, Zarnowiec; Rosenthal Josef 28, Pilica; Frommer Ester Reizl 75, Wita Stwosza 11/10; Junger Ryfka 88, szpital, Józefińska 10; Kempner Chaim 71, szpital, Józefińska 10; Bornstein Moses 46, Skawina; Lopatka Józef 73, Janowa Wola 3/3; Kanner Rebecka 84, szpital, Józefińska 10; Perlroth Edmund, 8 tyg., Nadwiślańska 21/4; Królik Leopold 6, Dom Sierot, Józefińska 31; Vogler Maurycy 63, Targowa 3; Zając Marta 44, Skala; Lubasz Rebecka 78, Józefińska 10; Rosenzweig Mordele 28, Biecz; Treister Lora 73, Józefińska 10; Dr Haber Dora 59, Wita Stwosza 27/4; Schek Sara 52, Limanowskiego 13/6; Lis Józef 47, Józefińska 10.

העתון גזטה ז'ידובסקה ראה אור בקרקוב בתקופת מלחמת העולם השנייה, החל מ-1939. בגליון מס' 93 מ-7 בספטמבר 1942 (ככל הנראה הוא נסגר עוד לפני חיסול הגטו), שהתקבל במערכת מארכיון "משואה", התפרסמו בעמ' 5 ידיעות על קרקוב, וכך נכתב:

ביקור רשמי בבית המלאכה "אופטימה"

ביום חמישי ביקרו באופטימה נציגים של כוחות הצבא והממשל יחד עם מחלקת הכלכלה והאדמיניסטרציה האורחים, אשר לוו על ידי מר ונגר, האחראי על המסחר והאספקה, קיבלו הסברים על התקדמות העבודה.

שעות קבלה של הקהילה היהודית:

הקהילה היהודית קבעה שעות קבלה כלהלן: בימים שני עד שישי מ-8 ועד 18; בשבת מ-9 עד 12 וביום ראשון מ-8 ועד 13. שעות הקבלה אצל היו"ר, בנושאים הקשורים לקהילה היהודית: כל יום בין השעות 12 ו-13; בנושאים הקשורים לבתי מלאכה ועבודה: משעה 16 ועד 18.

רשימת נפטרים: בשבוע שעבר נפטרו בקרקוב האנשים הבאים: לנדאו גוסטה, בת 67 מרחוב יוזפינסקה 10; לינדנר נתן בן 76, סקבינסקה; לובלסקה מאיר יהודה, בן 6 חודשים מרחוב יוזפינסקה 1-3 ברבר דבורה בת 51, יוזפינסקה 17; פישר סלומון חיים בן 58, קרקוסה 20; גלס רבקה לאה, 84, בית אבות יהודי; גלסנר מנדל, 87, בית אבות יהודי; וולף יוסף, 19, דבורי ווילקי; ריטרמן שרה בת 72, יוזפינסקה 22; גדנסקי מנדל, בן 22 מוויליצ'קה; וייסמן צלל בן 58 מ-ווישניץ; פוגל אברהם בן 46, ויליצ'קה; בולנסקי חיים, 27, וישניץ; לאוכטר לייב, 26, ז'רנוביץ; רוזנטל יוסף, 28, פיליצה; פרומר אסתר רייזל, 75, ויטה סטבושה 11/1; יונגר רבקה, 88, בית חולים יוזפינסקה 10; קמפלר חיים, 71, בית חולים יוזפינסקה 10; בורנשטיין משה, 46, סקבינסקה, לופטקה יוסף, 78, ינובה וולה 13/3; קנר רבקה, 84, בית חולים יוזפינסקה 10; פרלוט אדמונט, 8 שבועות, נדווישלנסקה 21/4; קרוליק לאופולד, 6, בית יתומים יוזפינסקה 31; ווגלר מאוריצי, 63, טרגובה 3; זיונץ מרתה, 44, סקלה; לובש רבקה, 78, יוזפינסקה 10; רוזנצווייג מורטלה, 28, בייץ; טרייסלר לורה, 73, יוזפינסקה 10; ד"ר הבר דורה, 58, ויטה סטוושה 27/4; שק שרה 52, לימנובסקיגו 13/6; ליס יוסף, 47, יוזפינסקה 10.

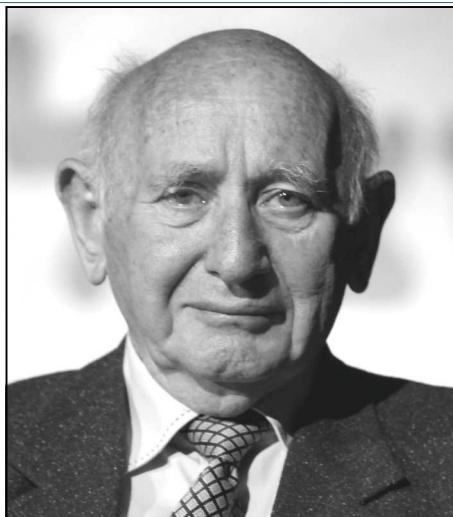
מיכאל פיילגוט מבקש את עזרתכם להשיג מידע על דודו ז"ל, שעל שמו הוא קרוי.

מיכאל פיילגוט הדוד הוא האיש העומד שני משמאל, ליד האיש במשקפים, והיה אחיו של אהרון (ארנולד) פיילגוט ז"ל, מבני המשפחה שהפעילו את מסעדת "שלושת הדגים" בקרקוב. עקבותיו אבדו וגורלו לא נודע.

האם מישהו יודע באיזה מעמד צולמה התמונה?
האם מישהו יודע מה עלה בגורלו של מיכאל פיילגוט?

כל היודע פרטים מתבקש לפנות למערכת.

הוציאו אותי לפני פתח החנות, כי אני יהודי ולי לא מגיע לאכול. את זה עשו הפולנים להנאתם הרבה של הגרמנים. את חנות ההלבשה של הורי החרמו הגרמנים בטענה שבעל החנות לא נמצא במקום, וכך נשלו אותנו ממקור הפרנסה. ערכו בחנות ספירת מלאי, ואחר כך חתמו את החנות בחותם-עופרת והמפתחות נלקחו מאמי. לאחר מספר שבועות הודיעו לנו, מהמשרה, שהחנות נפרצה וחלק מהסחורה נגנב. את החקירה ניהלו בטענה שאנחנו היינו הפורצים.

אמי הצליחה לשכנע את הגרמנים שאישה לבדה, עם 3 ילדים לא מסוגלת לבצע דבר כזה. הזמינו את אמי פעם נוספת לערוך ספירת מלאי, ובאותה הזדמנות הצליחה להוציא מספר חליפות תמורת חליפות נוספות שקיבל השוטר הפולני, האחראי על ספירת המלאי בחנות שלנו. אני הייתי מעביר את הסחורה לכמה מכרים פולנים שהיינו אתם ביחסים טובים. והיו שהכחישו שנמסר להם דבר מה לשמירה או בטענה שאימי כבר מזמן קבלה בחזרה את הבגדים שאני הבאתי אליהם. לא היה לפני מי להתלונן, וזה אמור היה לשמש אותנו בזמנים הקשים. משפחתו של אבי הצטרפה אלינו - אחות אבי, בעלה ושלושה ילדים בני גילנו, בערך. סבתא, אם אבי, גרה אתנו מאז ומתמיד. סבתא נפטרה ימים ספורים לאחר שהגרמנים כבשו את העיר.

שערי בית הספר נסגרו בפנינו, היהודים, ועל היהודים נאסר, איסור מוחלט, ללמוד גם בבית. בראשון לדצמבר 1939 יצא חוק על פיו כל יהודי מגיל 12 חייב לעמוד על הזרוע הימנית סרט לבן עם מגן דוד כחול, ברוחב של 10 ס"מ. כל מי שייתפס בלי הסרט יוענש בחומרה, חוץ מהמכות שיקבל בשעה שייתפס.

(המשך בעמוד הבא)

קורות חייו של נפתלי אריאן

שמי נפתלי (טולק) אריאן בן ישעיהו (אוזיאס זיגמונד) ובילה סרקא (ברטה בלקה) לבית הלפורן; בפרוץ מלחמת העולם השנייה הייתי בן אחד עשרה וחצי אחרי שסיימתי חמש שנות לימוד בבית ספר יסודי בעיר הולדתי קרקוב.

לפני המלחמה

משפחתי הייתה ממעמד בינוני, אבא התפרנס מחנות בגדים לגברים, די מבוססת במרכז העיר ברחוב זביז'ניצקה (Zwierzyńska) מס' 12. קודם לכן היה לאבי דוכן למכירת בגדים ישנים מול "בית הכנסת חדש דרמא וצל" ברחוב שרוקה ואחרי כך חנות לבגדים חדשים במרכז הרובע היהודי ברחוב קרקובסקה 5. אמי לא עבדה ולפעמים הייתה הולכת לעזור לאבא בחנות. אנחנו הילדים היינו נשארים בבית בהשגחת העוזרת הפולניה, בחורה כפרית מועסקת כל היום, שגם לנה אצלנו. הדירה בה גרנו הייתה מרווחת, 3 חדרים, מטבח אמבטיה ושירותים, מים זורמים חשמל וגז. אני מציין את זה כי זכור לי שבהיותי בן 4 גרנו בבית ששם לא היו מים זורמים בבית, רק באר בחצר, והשירותים היו מחוץ לבית בחצר ושימשו את כל הדיירים מהבנין.

אחרי גן הילדים נשלחתי ללמוד בחדר, אך כעבור כמה ימים עברתי ללמוד בבית ספר "המזרחי" ברחוב מיודבה 26, שם למדתי עד כיתה ג'. התקשתי בשיעורי התנ"ך שהתנהלו ביידיש, שפה שלא שלטתי בה, וגם בשל העובדה שהלימודים התנהלו בשתי משמרות ואנחנו התגוררנו רחוק מקז'ימייז', עברתי ללמוד בגימנסיה העברית ב-בז'וזובה פינת פודבז'זיה. לימודי הופסקו בסוף כיתה ה', עם פרוץ המלחמה. אחותי סידה, שהייתה גדולה ממני בשנה, למדה בבית ספר עירוני, ורק שלוש בנות יהודיות היו בכיתה, והן תמיד היו המובילות בלימודים. הניה אחותי הקטנה טרם הגיעה לגיל בית הספר.

בימי קיץ היינו יוצאים עם אמא למקומות נופש בהרים, ואבא היה בא לשבתות לבקר אותנו. בשלוש השנים שלפני פרוץ המלחמה ביליתי את כל חופשת הקיץ במחנה של צופים, אך ב-1939 שוחררנו מהמחנה שבועיים לפני הזמן ונשלחנו הביתה. במחנה צופים היה ממש משטר צבאי ואני סבור שזה עזר לי לשרוד במחנה ריכוז במשך 3 שנים אצל הגרמנים.

אהבתי מאוד לבקר בחנות של סבא לחומרי בניין וכלי עבודה, ותמיד

חזרתי עם כלי עבודה נוסף שעדיין לא היה ברשותי. תמיד אהבתי לעסוק בעבודות יד וגם לא התנזרתי מעבודות יד נשיים כתפירה, רקמה, סריגה ותפירה במכונה.

בילדותי הייתי ילד מאוד סקרן. הכול היה מעניין אותי, בימים שלא הלכתי לבית הספר וזה היה נופל ביום השוק, שהתנהל פעמים בשבוע, ביום שלישי ויום שישי הייתי מתלווה לאימי שהייתה הולכת לערוך קניות. הסתכלתי איך היא בוחרת פירות, ירקות, ביצים ודברי חלב, בודקת עופות חיים (כי רק כאלו אפשר היה לקנות). את כל זה הינו מביאים הביתה, במרפסת של המטבח היה כלוב קטן, בו היו מכניסים את העופות. לפי הצורך היו מזמינים את השוחט, והוא היה שוחט את העופות בבית. הייתי מלווה את הפעולות שלאחר השחיטה, מריסת נוצות והכנת העוף והכשרתו לפני הבישול. אותו הדבר היה לגבי אפיית חלות ועוגות לשבת ולחגים. שמחה רבה הייתה שהיו קונים דגים חיים ומכניסים אותם לאמבטיה (רחיצה באמבטיה הייתה רק פעם בשבוע, לקראת שבת או חג).

עם פרוץ המלחמה

עם פרוץ המלחמה עזבו המוני גברים את העיר בדרכם למזרח. גם אבי היה בין העוזבים. היתה זו הפעם האחרונה שראיתי.

בילה שבין יום שלישי ורביעי, בין ה-5 ל-6 לספטמבר, פחות משבוע ימים מפרוץ המלחמה, נפלה העיר קרקוב לידי הכובשים, ללא יריה אחת. ראיתי זאת במו עיני, כי גרנו לא רחוק מגשר דבניצקי Dębicki שמעל נהר הוויסלה. הצרות ליהודים התחילו מיד. בהתחלה היו תופסים אנשים בעלי חזות יהודית, לכל מיני עבודות: מילוי שוחות שחפרנו לפני פרוץ המלחמה, עבודות ניקיון ביחידות הצבאיות של הגרמנים, או פרוק קרונות פחם למחסנים. כל זה היה מלווה מכות רצח. הגרמנים גזרו זקנים ופאות של היהודים, פעמים רבות הם גזרו את הזקנים או תלשו יחד עם פיסות עור מהפנים. מי שמראהו היה יהודי לא היה בטוח כשיצא לרחוב אם אכן יחזור שלם ובריא באותו היום הביתה. גם אותנו, הילדים, היו הגרמנים תופסים לעבודות שונות.

מזון היה קשה להשיג. הייתי עומד לילה שלם כדי להשיג לחם, ולא פעם

קורות חייו של נפתלי אריאן (המשך)

על היהודים נאסר להימצא באזורים מסוימים. לנסוע בחשמלית מותר היה רק בעמידה בחלק האחורי, בשלטים שבפתחי חנויות נכתב "לכלבים וליהודים כניסה אסורה" ועוד, ועוד.

לאחר תקופה קצרה הגרמנים החרימו את הדירה שלנו על כל הריהוט שבה, ועברנו לגור אצל הוריה של אימי, שם כבר גרו האחים של אימי עם משפחותיהם. לאחר זמן לא רב, היה גורל דירתם כגורל הדירה שלנו וגם גורל חנותם נחרץ. נאלצנו לנטוש את העיר, כי לאחר שהחנות הוחרמה לא הייתה להם תעסוקה אצל השלטונות הגרמניים. עד להחרמת החנות, סבא ואחד מהדודים היו מוחזקים כעובדים בחנותו, תחת השגחת של מפקח גרמני שהוצב בה.

המגורים בסקלה

עקרנו ליישוב קטן, בשם סקלה Skala, כ-20 ק"מ מערבית מקרקוב ושם שכרנו דירה בת חדר ומטבח. ארבע משפחות, 11 נפשות, ללא כל תנאים סניטרים, ללא חשמל ומים זורמים. השירותים היו מאחורי הבית בצריף קטן מעל בור, וצריך היה לרוקן אותו מפעם לפעם. בחורף היה צורך לקחת גרזן על מנת להוריד את הצואה שקפאה, וזה שרת 3 משפחות נוספות שגרו באותו בית, סה"כ 21 נפשות. מבנה המגורים היה עשוי קורות עץ עבות עם מילוי טחב בחריצים שבין הקורות, למניעת חדירת גשם ורוח. גג מכוסה באלומות קש, לפי הסגנון הכפרי שהיה מקובל בעיירות ובכפרים הפולנים. במטבח היה תנור גדול לאפית לחם. היינו קונים תבואה אצל האיכרים ומוסרים לטחינה, או לפעמים טוחנים לבד באבני ריחיים ידניים שהיו ממוקמים ברפת ועמדו לרשותם של כל הדיירים. מכינים את הבצק ואופים לחם כפרי, שהיה מאוד טעים. במטבח היה גם מרתף קטן שהכניסה אליו הייתה על ידי הרמת מספר לוחות עץ מחוברים משטח הרצפה, ובו היו מאחסנים דברי מזון שהשותפים לאכילתם היו העכברים. יין לפסח הינו מייצרים מתפוחי עץ שקפאו בחורף עלה בהם ריקבון. למרות כל זה שמחנו, כי לא ראינו גרמנים וקיווינו שפה נוכל לבלות עד גמר המלחמה בשקט יחסי. כל משפחה יהודית הייתה צריכה לספק כוח עבודה של יום בשבוע, גברים בחציבת אבנים לסלילת כבישים, נשים במתפרות בתיקון מדים של הצבא הגרמני, וכל זה נעשה ללא כל תמורה.

מסלול החיים שלי השתנה, בקיץ הייתי מסתובב עם ילדי העיירה, הלא יהודים בשדות מרעה עם צאן ובקר, או הייתי יוצא עם האיכרים לשדות לחריש או לזריעה. הייתי הולך ליערות לאסוף אוכמניות וכל מיני פירות יער שהיו שם בשפע. בחורף גם הלכתי ליער לאסוף עצים להסקה, וכל העיסוקים נעשו בגניבה, כי אסור היה לקטוף פרי או לאסוף עצים ביערות ללא רשות שנתנה בתשלום. לא הייתה לי ברירה והייתי מוכרח לעזור בבית לקיום המשפחות.

כשנשמע טרטור של מכונית היה זה סימן שגרמנים באים לעיירה, ושמגיעות צרות חדשות. התקיימו ממכירת חפצים שהצלחנו לקחת מהבית ומכל מיני עבודות שעשינו בבית ומחוץ לבית. פרק זמן מסוים עבדתי במתפרה של נעלים ושם הייתה לי פגישה עם כיתת יורים גרמניים. המקום היה מרכז של חנויות ובעלי מלאכה. הגרמנים פשטו על המרכז כדי לתפוס את הקצב היהודי שהשתמט מתשלום דמי כופר. לפי ידיעתם הוא מכר בשר משחיטה כשרה, שהייתה אסורה. כאשר נודע לגרמנים שהאיש נעלם, אספו כל יהודי שהיה בסביבה, העמידו אותנו מול הקיר בידיים מורמות, עד שיימצא הקצב. איימו עלינו שכל מי שיזוז מהמקום או ינסה לברוח, יירו בו במקום. כך קרה לאיש שעמד ליד, כנראה לא שלט בעצביו וניסה לזוז, ובו במקום ירו בו והרגו אותו. אחרי מספר שעות של איומים שיהרגו את כולנו אם הקצב לא יימצא, סודר העניין רק אחרי שהגרמנים קבלו דמי כופר כפולים. רק אז נתנו לנו להתפזר.

מאותו מקרה התחילו הגרמנים לבקר בעיירה, כל כמה ימים ולסחוט כספים בתואנות שונות. באותו זמן היינו צריכים למסור בגדים עם פרווה, אפילו אם הייתה חתיכה קטנה של פרווה על הבגד. מי שלא ימסור את הפרוות - דינו מוות. אצלנו בבית היו מספר מעילי פרווה ועל מנת לא למסרם לגרמנים שרפנו חלק מהפרוות שהיו ברשותנו בתנור לאפיית לחם שהיה בדירה. את הפרוות היקרות עטפנו בשקי יוטה ומסרנו לשמירה לפולני שהסתיר אותם באסם שלו. הפולני היה אחד בין העשירים שבעיירה, בעל טחנת קמח ושדות רבים. אחרי המלחמה נודע לי שאצלו בטחנת הקמח הייתה מוסתרת משפחה יהודית שלמה. הלשינו עלינו על שלא מסרנו פרווה לגרמנים, ואנשי משטרה עם

בלשים באו באמצע הלילה לערוך חיפוש בביתנו. הפכו לנו את כל הדירה, ובגלל שלא מצאו מה שבאו לחפש, נטפלו לבגדים שמצאו בארון. היו שם חליפות שהצלחנו להוציא מהחנות שלנו, וגם פריטים אחרים שהיו מהחנות של סבא. זה נראה להם יותר מדי בשביל משפחה יהודית.

לא ארך זמן רב ושוב פקדו את ביתנו, בכל מיני תירוצים לעצור את הגברים ולשחררם תמורת דמי כופר. גם אותי עצרו כי לא ענדתי, על שרוול הבגד, סרט עם מגן דוד. הלשינו עלי אנשי המשטרה היהודית (O.D. "אודמן" (אורדונגדיסטמן), שהיו נאמנים מאוד לגרמנים. הכניסו אותי לבית מעצר ל-24 שעות. באפריל 1942 שוב לקחו את הגברים והפעם גם אותי למחנה עבודה, ומפני שהיו לנו כבר מספר הכרויות עם מפקד המשטרה, שוחררתי תמורת דמי כופר, לאחר שביליתי שלושה ימים בכלא, בצפיפות נוראית.

בחודש אוגוסט הוחלט על גירוש וחיסול כל היהודים שגרו בסקלה והסביבה. ערב הגירוש קבלנו פקודה שלמחרת בבוקר עלינו להתייצב בכיכר השוק, עם מעט מזון ובגדים, ומי שלא יגיע יוצא להורג בו במקום. אנשים ומשפחות שלמות נורו בדרכם לכיכר, ואותנו העלו על עגלות סוסים על מנת להעביר אותנו לתחנת הרכבת בסלומניקי. כאשר עזבנו את המקום, הוא נראה כביום שוק, בגלל ריבוי החבילות וגופות בני האדם שנותרו במקום ללא רוח חיים.

אנחנו בסלומניקי

בפרברי סלומניקי ריכזו אותנו לא הרחק מתחנת הרכבת, בשדה בוצי. התעללו בנו במשך מספר ימים ללא מזון ומים, המים שחולקו לנו לא היו ראויים לשתייה, בגלל הכלור הרב שהוכנס לתוכם, למנוע איזה שהיא מגפה. בלילות אסור היה אפילו להתרומם כי מיד נפתחה אש רובים, ושוב נהרגו ונפצעו מאות ואולי אלפי בני אדם במקום הזה.

כולנו היינו כבר תשושים, ואז סידרו אותנו בקבוצות של מאה איש, חמישה איש בכל שורה. הגרמנים היו עוברים בין השורות ומצביעים על גברים שהם בחרו בהם. הרבה לא הבנתי ממה שהתרחש, אבל באופן אינסטינקטיבי התרוממתי על קצות האצבעות על מנת להיראות גדול יותר, והגרמני הצביע עלי לצאת מהשורה. עמדתי בשורה אחת עם אמי, שתי אחיותי וסבא מיכאל.

(המשך בגיליון הבא)

כלביו של אמון גאת

ב-19 ביולי 1946, לאחר השחרור ממחנה ברינליץ, מסר **שלוש לזר** עדות על קורותיו בפלשוב ועל אמון גאת. את העדות הוא מסר לוועדה ההיסטורית היהודית בקרקוב, וכך הוא העיד:

"עבדתי בפלשוב במטבח של הגרמנים (S.S. Kuch). בעוד שבמחנה היה מעט מאד מזון ואנשים מתו מרעב, מנהל המטבח שלח אותי למנהל המחנה, גאת, עם בשר עבור הכלבים - בשר שהיה מיועד לאסירים - בשר משובח ללא עצמות. את העצמות השאירו והכניסו לדוודים המיועדים למזון לאסירים. באופן זה צומצמה כמות הבשר שהייתה קטנה גם קודם.

במשך הזמן, כאשר מספר השומרים גדל, גדל יחד אתם גם מספר הכלבים, וייסדו מטבח מיוחד עבורם, שם בישלו בשר עם קווקר. הנהג שהוביל את המזון לכלבים היה מאושר כשהצליח ל"הוריד" מנה עבור עצמו.

ראיתי פעם איך ה-אס.אס. אילפו

כלבים. זה היה קרוב למקום מגוריהם, קרוב לגדר המחנה. העמידו שם בובה בדמות אדם, לבוש בגדי אסירים (בפסים). ה-ס.ס. הצביעו ביד לכלבים על הדמות, והכלבים התנפלו על הדמות וקרעו אותה לגזרים.

לכלבים של מנהל המחנה, גאת, היו תנאים משופרים, והם היו תחת השגחתו של וטרינר - יהודי מהונגריה. בכל הזדמנות גאת היה משלח את הכלבים באסירים, כדי שיקרעו אותם לגזרים.

לאמון גאת היו עוד שיטות להמתת אנשים. יום אחד, כשעסקתי בטאטוא השטח שלפני הקירור, ראיתי את גאת עובר באוטו המהודר שלו. אסיר אחר עמד במרחק של כ-20 מטר וסידר את החצר. ברגע שהבחנתי במפקד התיישרתי מיד, ונעמדתי דום לפניו. האסיר השני שעמד בגבו למפקד, לא הבחין בו ברגע הראשון. גאת האט את נסיעתו, ביד אחת אחז בהגה ובשנייה

הוציא רובה על מנת לירות באסיר.

האסיר ששמע רחש וראה את גאת - עבר מיד לדום והוריד את הכובע. אך זה היה מאוחר מידי, גאת הוציא לפועל את כוונתו וירה. רק אחרי הירייה עצר את הרכב, וראה את המסכן מתרומם. הוא קרא ל-א.ד.מ. מלר (Meller), שהיה בתפקיד במטבח, וציווה עליו להלקות את המסכן 25 מלקות על ישבן ערום. כאשר המסכן נשכב על מנת לקבל את העונש, הבחין גאת בקילוח דם מהירייה, הוא עצר את ה-א.ד.מ. מן מלבצע את הפקודה, ובהינף יד סימן לו שהוא בעצמו יסתדר אתו. הוא הוציא שוב את הרובה וציווה על האסיר להסתובב, אחז בו בכתף, וירה בראשו. אז נכנס לאוטו ובשקט עזב את המקום. את האומלל העבירו מאחורי הצריף ל"בית חולים" והניחו אותו על הארץ. הוא סבל וגסס שעות אחדות עד שמת, ואף אסיר לא הורשה להתקרב אליו או להמיתו סופית."

70 שנה לחיסול גטו כשאנוב

ב-17 וב-18 בפברואר ש.ז. יצינו בכשנוב 70 שנה לחיסול הגטו בעיר. האירועים יכללו מצעד זכרון, הסרת הלוח מעל שלט לזכרם של התושבים היהודים של כשאנוב שנרצחו בידי הגרמנים, הרצאה על תולדות יהודי כשאנוב והגטו, סיור בעיר "בעקבות התושבים היהודים" וקונצרט. השלט לזכר התושבים היהודים יוצב במקום בו ניצב בעבר בית הכנסת הגדול, ועליו כתוב, בפולנית, עברית ואנגלית:

"במקום זה בשנים תקמ"ז-תשל"ג ניצב בית הכנסת הגדול

לזכר כ-8000 האזרחים היהודים של העיר כשאנוב והסביבה

שנרצחו על ידי המרצחים הגרמנים בשנות מלחמת העולם השנייה

ביום השנה ה-70

לחיסול הגטו בכשאנוב י"ג באדר א' תש"ג

התאריך המדויק בו נוסדה כשאנוב אינו ידוע, אל ככל הנראה היה זה בתחילת המאה ה-18. במחצית השנייה של המאה ה-18 כבר התגוררו בעיר 60 משפחות יהודיות שמונו כ-350 נפש. בשל מיקומה של כשאנוב בצומת הגבולות אוסטריה, גרמניה ורוסיה ("דריי קייזראק" - פינת שלושת הקיסרים), התפרנסו חלק מיהודי העיר מחלפנות כספים, ועסקו גם במלאכה,

תעשייה זעירה ומסחר. קהילת יהודי כשאנוב היתה כפופה לקהילת קרקוב אשר גבתה את מיסי הקהילה, ומימנה אחזקת רב ודיין בכשנוב, אך החל שנת 1866 היתה הקהילה בעיר לקהילה עצמאית אשר מימנה בעצמה את הפעילות הקהילתית שלה.

במשך השנים הלכה והתרחבה העיר ורבו תושביה, ובתחילת המאה העשרים חיו בה כ-5,500 יהודים, שהיו כ-50% מכלל האוכלוסייה וכמחצית הנציגים במועצת העירייה היו יהודים. עד מלחמת העולם הראשונה היה מצבם הכלכלי של יהודי כשאנוב טוב יחסית, אך המלחמה פגעה קשה בקהילה, ומשפחות רבות ברחו מהמקום וחזרו לאחר המלחמה כפליטים חסרי פרנסה ורבים מבני הקהילה עזבו את העיר ונדדו לערים אחרות.

עם תקומת פולין העצמאית החלה כשאנוב לרשום פרקים עגומים בתולדותיה ובעיר החלו פוגרומים ("ראבונק" - שוד). הכיבוש הגרמני הביא את הכליה על הקהילה המקומית. ב-18 בפברואר 1943 חוסל הגטו בעיר והיהודים נשלחו למחנות העבודה ולמחנות המוות, והקהילה המפוארת חוסלה.

על בית הכנסת הגדול של כשאנוב:

עד 1973 עמד בככר אסטרי בית הכנסת הגדול של כשאנוב, והוא שימש את יהודי העיר במשך למעלה מ-150 שנה. בית הכנסת חולל על ידי הגרמנים במלחמת העולם השנייה, אך לא נהרס. לאחר המלחמה הפסיק בית הכנסת למלא את תפקידו, ושימש כמחסן וכגלריה לאומנות, אך במהלך השנים הדרדר מצבו הפיזי של הבנין עד שנהרס על ידי שלטונות העיר.

על "השומר הדתי" בגטו קרקוב

נפתלי-טולק ראב שעמד בראש ההגנה בקרקוב, יזם הקמת "בונקר", מקלט לחברים בעת החיסול הצפוי של הגטו. המחבוא הוקם בקיץ 1942, בעליית-גג בבית של פולני שאנשי המחתרת סייעו לו, ברחוב יוזפינסקה (Jozefinska) סמוך לבניין המשטרה היהודית ולכלא שבגטו. בחודש מרץ 1943, לאחר חיסול הגטו, התחבאו במסתור כעשרים חברים ואחותו הקטנה של יואל וולף.

שוטר יהודי שעסק עם עובדי כפייה יהודים באיתור ובפינוי רכוש יהודי שנותר בדירות, הבחין כי על אחד הגגות נמס השלג בקטע מסוים. מכאן הבין כי יהודים מתחבאים שם וחוס גופם ממס את השלג. השוטר היהודי טיפס למקום, אך נתפס ע"י חברי "השומר הדתי" שהתחבאו במסתור. חברו, שוטר יהודי אחר, הבחין בכך והזעיק את הגרמנים שהופיעו מייד, חילצו את השוטר הלכוד ורצחו את היהודים במחבוא. שלום ראב נורה אך לא נהרג, הוא נמלט ונתפס ע"י שוטר יהודי, בן כיתתו בבית-הספר, שהסגירו לידי הגרמנים ואלה הרגוהו מייד. על-פי גרסה אחרת, בעל-הבית הפולני, הוא שהסגיר את היהודים במסתור לגרמנים, תמורת בצע כסף.

יואל עצמו, נמנה עם קבוצת אסירי מחנה פלשוב, שנשלחה יום-יום לפודגוז'ה, במטרה לאסוף את הרכוש היהודי שנותר בגטו. יואל השתייך לקבוצה שעבדה בנגריה, בתיקון רהיטים. הרהיטים נשלחו לגרמניה. בין השאר מספר יואל שפעם אחת נעצר והוכה קשות בידי שוטר יהודי בשם גמסקי, ששיתף פעולה עם הגרמנים. השוטר התפאר בפני נערה יהודיה שנעצרה אף היא, שהצליח לחסל פרטיזנים יהודים. הוא סיפר שכל שוטר יהודי שהושאר בגטו הנטוש, נדרש למסור לידי הגרמנים, מדי שבוע, ארבעה יהודים מסתתרים.

משה, אחיו של יואל, נרצח יחד עם 17 מחבריו כשנחשף הבונקר.

אחדים מחברי 'השומר הדתי', נטלו חלק בפעולת המחתרת נגד הנאצים, בקפה ציגנריה, ב- 22.12.1942.

בילקוט מורשת, אייר תשל"ו, מאי 1997, גליון ס"ג התפרסם מאמרה של ד"ר יעל פלד "פועלו ואחריותו של השומר הדתי בגטו קרקוב בשנים 1942-1943 (על פי עדותו של יואל וולף)". יוחנן בן יעקב ונילי בן ארי סיכמו את המאמר:

יואל וולף ואחיו משה, המבוגר ממנו, היו חברים בתנועת "השומר הדתי", ובזמן המלחמה, כשבקרקוב נותרו רק מתי מעט חברים, הצטרפו משה ויואל בהנהגת נפתלי-טולק ראב, למחתרת 'החלוץ הלוחם', בקרקוב.

יואל, יליד 1924, והיה בן 17-18 כשהתנהלה בקרקוב הפעילות המחתרנית. נפתלי-טולק ראב, היה איש הקשר בין "השומר הדתי" לארגוני המחתרת, והיה שותף לפעולות חבלה ומיקוש.

על פי עדותו של יואל משפחות יהודיות הטמינו חלק מכספם במחבואים במרתפי הבתים בהם התגוררו קודם הגירוש לגיטו בפודגוז'ה. חברי התא המחתרתי בו פעל נהגו להתחפש לעובדי חברת הגז המקומית, ובטענה שיש 'דליפת גז מסוכנת' שכןעו את חצרני הבתים לאפשר להם כניסה אל המרתפים, בהם היו טמונים צינורות הגז הביתיים. כך גילו את המטמונים הכספיים. חלק הושב לבעלים וחלק שימש למטרות המחתרת.

פעילות אחרת שלהם הייתה לצאת במדים גרמניים לצד 'הארי', ולעצור פולנים שהסתובבו בעיר בשעת העוצר. המחתרת החתימה את התעודות של פולנים אלו בסמל המפלגה הקומוניסטית (פטיש ומגל), כדי שהגרמנים יפנו חלק מניסיונותיהם לצוד אנשים, מהיהודים, לקומוניסטים שהיו שנואים עליהם.

פעילות נוספת שלהם הייתה חיסול מלשינים ומשתפי פעולה יהודים. כמו כן ניסו להוציא את היהודים משלוותם, בעזרת כרוזים שהפיצו בגטו. אנשי המחתרת הודיעו ליהודים בגטו כי: הרכבות יוצאות לטרבלינקה עמוסות יהודים ושבבות ריקות.

אנדרטאות לזכר חיילים, פרטיזנים ומורדי הגטאות

בהוצאת ארגון חיילים ופרטיזנים נכי המלחמה בנאצים ראה אור אלבום חגיגי צבעוני הכולל טקסטים וציורים של למעלה מ-65 אנדרטאות המוצבות ברחבי הארץ לזכר הלוחמים היהודים, החיילים, הפרטיזנים ומורדי הגטאות והמחנות, שהשתתפו במלחמה העקובה מדם נגד גרמניה הנאצית ועוזריה.

כמיליון וחצי יהודים לחמו בצבאות הסדירים של בעלות הברית במלחמת העולם השנייה, ולעתים היה שיעור היהודים הלוחמים גדול מחלקם באוכלוסייה.

כעשרה אחוז מכלל הלוחמים בצבא הפולני היו יהודים, כשיעור היהודים באוכלוסיית פולין.

אלפי יהודים שירתו גם במסגרת הכוחות הפולנים השונים שלחמו נגד הנאצים בצבאות בעלות הברית.

כחצי מיליון חיילים יהודים לחמו במסגרת הצבא האדום ומהם כ-120,000 נהרגו בקרב ועוד כ-80,000 שבויי מלחמה נרצחו בידי הגרמנים.

למעלה מחצי מיליון חיילים יהודים לחמו במסגרת הצבא האמריקאי וכעשרת אלפים מהם נפלו בקרבות.

גורלה של קהילת טשביניה

סמוך לכשאנוב (Chrzanów), בדרך שבין קרקוב לקטוביץ, רק 19 ק"מ מאושוויץ, שוכנת העיירה טשביניה (Trzebinia וביידיש: טשבין, שטעבין). ערב מלחמת העולם הראשונה חיו בה כ-1,500 יהודים; אחרי חמש וחצי שנות ההשמדה נותרו רק כ-270 איש.

ראשוני היהודים התיישבו בטשביניה בסוף המאה ה-17, וכמאה שנה אחר כך ישבו במקום כתריסר משפחות יהודיות, בחסותה של הקהילה היהודית באולקוש הסמוכה (Olkusz). בתחילת המאה ה-19 היה הישוב היהודי בעיירה כפוף לקהילה היהודית של כשאנוב, ובמחצית השנייה של המאה ה-19 הלך הישוב היהודי וגדל עד כי הייתה זו למעשה עיירה יהודית כמעט לחלוטין.

בקהילה היה יצוג לכמעט כל התנועות והזרמים המפלגתיים והדתיים. בין שתי מלחמות העולם פעלו במקום ארבעה בתי כנסת, חברת ביקור חולים, חברה קדישא, חברת תומכי עניים, אגודת נשים, ישיבות ושטיבלך.

בתחילת המאה העשרים התארגן בעיירה החוג הראשון של הציונים, התארגנו שעורי ערב ללימודי יהדות ועברית, הוקם מועדון של מפלגת "הציונים הכלליים" ובו ספריה, הרצאות וחוגים. באותה תקופה פעלו שם גם תנועות נוער ציוניות אחרות כמו "השומר הצעיר", "החלוץ", "הנוער העברי" ו"בית"ר".

במחצית המאה ה-19, עם חיבורה של טשביניה למסילת הרכבת וינה-קרקוב, החלה התפתחות מואצת של העיירה, ובסביבתה הוקמו מכרות פחם, בית חרושת למלט, בית זיקוק לנפט, בית יציקה לעופרת ואחרים. רוב יהודי טשביניה התפרנסו ממסחר זעיר, רוכלות, מלאכה זעירה ושירותים. רק משפחה אחת עסקה בחקלאות.

בשנת 1932 קבע האדמו"ר מבובוב את חצרו במקום, ובמשך חמש השנים הבאות נהרו אל חצרו אלפי חסידים, בעיקר בימי חג ומועד. רבים מבני העיר התפרנסו מהיותם סמוכים לחצרו של האדמו"ר.

בסוף אוגוסט 1939 הורגשה המתוחות גם בטשביניה. השלטונות הפולניים התחילו בגיוס אנשי מילואים לצבא, וביניהם גם יהודים. היהודים נטלו חלק בהכנות להגנה אנטי אווירית של מפעלי התעשייה בעיר ובסביבה. עם פרוץ המלחמה הופצצה העיר ונפגעה תחנת הרכבת שהיתה צומת חשוב של מסילות ברזל. בו ביום החלה בריחה המונית מן העיר, אך כעבור זמן קצר התחילו הפליטים היהודים חוזרים לבתיהם. הגרמנים ארבו לפליטים השבים וערכו בהם טבח. באחד הימים נתפסו כ-70 איש והוצאו להורג במקום. הם נקברו בקבר אחים ליד הגשר המקשר בין טשביניה לכשאנוב.

בימים הראשונים לכיבוש פרצו הגרמנים אל חנויותיהם ודירותיהם של היהודים וגזלו את רכושם. אחר כך הוחרמו המפעלים שבבעלות יהודית, הם חויבו בעבודות כפיה, תנועתם הוגבלה ורכושם נגזל. בתחילת 1940 הוקם במקום יודנראט שהיה כפוף ליודנראט המרכזי בסוסנוביץ. בקיץ של 1940 נצטוו היהודים לעבור למספר רחובות בעיר שהפכו לגטו, בתחילה היה זה גטו פתוח אך בהדרגה צומצמה היציאה ממנו. בסוף אותה שנה ובתחילת 1941 התחילו הגרמנים לחטוף גברים יהודים למחנות עבודה.

ב-29 במאי 1942 החל גירוש יהודי טשביניה. במקום נערכה סלקציה - הצעירים והבריאים נשלחו לעבודה במפעלים ובמחנות לעבודות כפיה בגבולות הרייך, והנותרים נשלחו לאחר יותר משבוע לאושוויץ שם נרצחו ביום הגעתם. ב-7 ביוני 1942 הגיעה קיצה של הקהילה לאחר כ-250 שנה.

על פי "19 ק"מ מאושוויץ

סיפורה של קהילת טשביניה" באתר "יד ושם"

www1.yadvashem.org/yv/he/exhibitions/communities/trzebinia

שער מחנה העבודה בטשביניה; המקור: ארכיון "יד ושם"

קוראים כותבים

הכרתי את דר' טהון, כי אמי שרה במקהלה של הטמפל שנים רבות. בשבתות של ראש חודש, אחרי הקריאה בתורה, טהון היה נותן דרשה על פרשת השבוע בתורה, ואחר כך על נושאים פוליטיים אקטואליים.

דר' טהון דיבר בפולנית, ואנו, תלמידים של בתי ספר תיכוניים, הינו בורחים מהשיעורים על מנת להקשיב לו. לסטודנטים היה מקום מיוחד, לצד הבמה. הוא היה נהדר, היה חבר בסיים הפולני ויו"ר "קולו ז'ידובסקי".

צבי גרינגרס

אגנישקה יאס-אלטסון, דוקטורנטית במרכז ללימודי יהדות באוניברסיטה היגלונית, מבקשת מידע על פיטר מנטן (Pieter Menten), יליד רוטרדם שהיה פושע מלחמה מורשע.

מנטן הגיע לקרקוב מלבוב ב-27 בדצמבר 1939, ומיד הציע את שרותיו לשרותי הבטחון של המשטר הנאצי ולגסטפו בקרקוב. היה האחראי האדמיניסטרטיבי על אוצרות אמנות ועתיקות של יהודי קרקוב.

בשנת 1941 עזר ליוסף שטיגליץ, סוחר אמנות מקרקוב שהיה בעל גלריה גם בלבוב, להמלט להונגריה.

yagnayass@gmail.com

השנה אנו מבקשים להוסיף לטקס האזכרה ביום הזכרון לשואה, אשר יחול ב-8 באפריל 2013, תמונות של הנספים.

את התמונות נציג בנוסף להקרנת שמות הנספים במסגרת "לכל איש יש שם". כל מי שיש לו תמונות שאותן הוא מבקש להציג, וכל המבקש לספר את סיפור משפחתו או חייו, מתבקש לפנות למערכת בהקדם.

אבלים וממשתתפים

בצער המשפחה

על מותו של חברנו היקר

חיים גל (הנק גליקסמן)

ז"ל

בוגר הגימנסיה העברית,

חבר תנועת עקיבא